

Volume 8, Issue 6, June 2021, p. 112-124

ArticleHistory:

Received

23/05/2020

**Received in
revised form**

23/05/2021

**Available
online**

28/06/2021

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3006>

**OVERVIEW OF VILLAGE INSTITUTES IN THE LIGHT OF
THE WORK NAMED BOZKIRDAKİ FENER**

**BOZKIRDAKİ FENER ADLI ESER İŞİĞİNDA KÖY
ENSTİTÜLERİNE GENEL BİR BAKIŞ**

Hulusi GEÇGEL¹

Abstract

In this research, it is aimed to examine the discussions on the village institutes model and the village institutes around the book titled "Lighthouse in the Steppe, Memoirs of a Village Institute Teacher" written by a retired teacher named Faik Birol. In the research, the document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used, and the obtained data were analyzed through descriptive analysis. This book, which consists of Faik Birol's memoirs about his student years at the village institute and his 36-year professional life as a village teacher, also sheds light on the phenomenon of village institutes, on which discussions have never been lacking since its establishment. The findings indicate that village institutes were established with the objectives of bringing education to the village, developing villages by increasing production, and creating a modern society by adopting the republican ideology at a time when approximately eighty percent of the country's population lived in rural areas; On the other hand, it shows that the discussions on these institutions, with the transition to the multi-party system in 1946, were ideological rather than pedagogical.

Key words: Education, village institutes, development, teacher training.

Özet

Bu araştırmada Faik Birol adlı emekli bir öğretmenin kaleme aldığı "Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitüsü Öğretmenin Anıları" adlı kitap çevresinde, köy enstitüleri modeli ve köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Faik Birol'un köy enstitüsündeki öğrencilik yıllarına ve bir köy öğretmeni olarak 36 yıllık meslek yaşamına ilişkin anılarından oluşan bu kitabı, aynı zamanda kuruluşundan bugüne üzerindeki tartışmaların hiç eksik olmadığı köy enstitüleri olgusuna da ışık tutmaktadır. Bulgular köy enstitülerinin ülke nüfusunun yaklaşık yüzde sekseninin kırsalda yaşadığı bir dönemde köye eğitim götürmek, üretimi artırmak suretiyle köyleri kalkındırmak ve cumhuriyet ideolojisini benimseterek modern toplum yaratmak gibi hedeflerle kurulduğunu; bu kurumlar üzerindeki tartışmaların ise 1946'da çok

¹Doçent Dr. Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. hgecgel@comu.edu.tr orcid.org 0000-0002-9277-6417

partili hayata geçişle birlikte pedagojik olmaktan çok ideolojik eksenli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: eğitim, köy enstitüleri, kalkınma, öğretmen yetiştirme.

GİRİŞ

“Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitüsü Öğretmenin Anıları”, Faik Birol adlı emekli bir öğretmenin 36 yıllık meslek yaşamındaki anı ve izlenimlerinden oluşan bir kitaptır. Sorgun ilçesinin Alcı köyünde doğan Faik Birol, 1950’de Pazarören Köy Enstitüsü’nden mezun olmuş, içlerinde kendi köyü de olmak üzere birçok köy okulunda öğretmenlik yapmış ve 1986 yılında emekli olmuştur.

Köy Enstitüleri, 17.04.1940 tarihinde TBMM’de kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu kapsamında, “Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekillliğince köy enstitüleri açılır.” (mad. 1) hükmü uyarınca 21 köy enstitüsü açılmıştır. Enstitülere “tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sağlıklı ve yetenekli köylü çocuklar seçilerek” alınmıştır ve enstitülerin öğretim süreleri en az beş yıl olarak düzenlenmiştir (mad. 3). Köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okullara, köy hududu içindeki ziraat işlerine elverişli araziden Köy Kanunu’na göre satın alınarak öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul talebesinin ders tatbikatına yetecek miktarda arazi tahsis edilecek, köyde devlete ait arazi bulunduğu takdirde okula tahsis edilecek arazi tercihen bunlardan ayrılacaktır (mad. 12).

Aydın (2013: 21)’a göre, 1940’lı yıllarda köylerin büyük bir çoğunluğunda okul olmadığı ve uzun yıllardır okulu olan köylerde de bir yenileşme ve gelişme sağlanamadığına göre, köyleri geliştirecek ve değiştirecek nitelikte yeni bir okul ve öğretmene ihtiyaç vardı. Okulları köy kalkınmasında etkili olabilecekleri bir kurum haline getirebilmek için yeni çareler bulunmalıydı. Köy enstitüleri projesi, böyle bir arayışın sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu okullar, bir toplum kalkınması atılımıdır. Toplum kalkınması, ülkenin her sathında yaşayan insanların sosyal, ekonomik, kültürel sorunlarını çözmek amacıyla güçlerini birleştirmesi, bu çabaların devletçe de desteklenmesinden oluşan bir dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma sürecidir. Köy enstitüleri olgusu basit bir ilköğretim seferberliğinden öte, bir köylüyü bütünüyle bilinçlendirme, aydınlatma çabasıdır; bir toplum kalkınması projesidir. Üzer (2020)’in araştırmasına göre, köy enstitüleri, Türkiye’nin kırsal nüfus yoğunluğu ve bu yoğunluğun en büyük problemi olan eğitim sorunu adına düşünülmüş çok kullanışlı bir sistemdir. Bu sistem, iş içinde eğitim ve toplum kalkınması hedefiyle köyden başlayan bir uyanışa önyak olmaktadır. Sisteminin odağına köyün yerleştirildiği oluşum, köyden başlayıp tüm ülkeyi kalkındırmayı planlayan, aydın bir zümre oluşturmayı hedefleyen çok yönlü bir eğitim programıdır.

Köy enstitüleri projesini, Hasan Ali Yücel’in Maarif Vekili olduğu dönemde, bir kuramcı ve uygulayıcı olarak İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç yürütmüştür. Tonguç’un, Cumhuriyet’in ilk 20 yılında “pedagoji konuları üzerinde en çok eser yayınlamış yazar” olduğunu ilk defa Fuat Gündüzalp yazmıştır (Kirby, 1962: 94). Tonguç, 1939’da yayınladığı “Canlandırılacak Köy” adlı kitabında ülke kalkınmasında köyün ve köylünün önemine ilişkin düşüncelerini kaleme almıştır. Kitapta köye dayanmayan hiçbir örgütün verimli ve yararlı olamayacağı, köyden güç almayan hiçbir işin geliştirilemeyeceği, köylünün katılmadığı hiçbir hareketin güzel ve güçlü olmasının mümkün olamayacağı savunulur. Köye yönelik her bir girişim, köylüyü bir değer olarak görmediği sürece, şehir ve kasabada kalmaya mahkûm olacaktır. Köy güzelleştirilmedikçe bütün memleket güzelleştirilemeyecek; köy canlanmadıkça ülke canlanamayacak; köylü gülmedikçe şehirli de gülemeyecektir. Tonguç’un “Canlandırılacak Köy” düşüncesi, köyün kendi çocuklarıyla canlandırılması hedefiyle köy enstitüleri projesinin temelini oluşturmuştur. Kocabaş (2018: 5)’a göre, Tonguç, “İlköğretim meselesinde sıra, yoksul ve toplumun en ağır yükünü taşıyan halkın çocuklarını okula kavuşturmaya gelmiştir. Bunun icap ettireceği her türlü fedakârlığı göze almaya mecburuz” ifadesiyle, ülkenin yüzde sekseninin yaşadığı köylerdeki yoksul halk çocukları için pozitif ayrımcı, aydınlık bir toplumsal değişim projesini hayata geçirmiştir.

Faik Birol, anı kitabında kendisinin de yetiştiği köy enstitülerinin kuruluşuyla ilgili değerlendirmede bulunur. O yıllarda nüfusumuzun % 80'inin tarımla uğraştığını, traktör olmadığı için toprağın kara sabanla sürüldüğünü, eskiden kalma yöntemler kullanılarak toprak analizi yapılmadığını, ilaçlanmamış tohumlarla ve gübre çeşitlerinden habersiz rençperlikle tarımdan verim alınamadığını ifade eder. O yıllarda toplu ulaşım olmadığını, tren dışında köylere eşek, at, katır, kağrı ve nadiren de at arabası ile ulaşım yapıldığını anlatır. 1940'lı yıllarda yurt genelinde okul yapım seferberliğinin başlatıldığını, dar gelirli köylülerin bu seferberliğe zorlanarak katıldığını, mesela babasının bir çift öküzünün birini satarak parasını okullaşma hareketine bağışladığını belirtir. Köy enstitülerinin ekmek, tuz, gaz gibi temel tüketim maddelerinin bile karneye bağlandığı bu güç koşullar altında kurulduğunu vurgular (2010: 27).

Enstitülerin belirlenen hedeflere ulaşabilmesinde en önemli görev, enstitü müdürlerine düşmektedir. Bu yeni okul projesi, kendilerine verilen geniş yetkileri ve gücü kullanabilecek, inisiyatif alabilecek yöneticiler gerektiriyordu. Bakanlıkça tüm hazırlıklar yapılmış, henüz kanun geçmeden enstitü müdürleri belirlenmiştir. Enstitülere atanan yöneticilerin eğitim kursları, Çifteler ve Kızılçullu köy öğretmen okullarında deneyim kazanmış isimlerden seçilmesine özen gösterilmiştir. Enstitülerin kurulacağı yerlerin ülke sathına yayılmasına ve seçecekleri öğrenci bölgelerini oluşturan illere merkez konumda seçilmesine dikkat edilmiştir. Yeni kurulan bu okulların personel ihtiyacının acilen karşılanması gerekiyordu. Enstitülerin şehir merkezine uzak bir konumda kurulmaları, öğretmen kadrosu oluşturulmasında sıkıntı yaratmıştır. Bu nedenle, bu yeni okulların kadrolarında çalışma pratiğine uyum sağlayabilecek her eğitim düzeyinden öğretmene ve usta öğreticilere yer verilmiştir.

Bu çalışmada, "Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitülü Öğretmenin Anıları" adlı kitap çevresinde; köy enstitüleri modeli, burada yetişmiş öğretmenlerin bu kurumlar hakkındaki düşünceleri, köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin mesleki faaliyetleri ve bu kurumlar hakkında ortaya konan olumlu ve olumsuz görüşler incelenecektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Faik Birol'un "Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitülü Öğretmenin Anıları" adlı eseri ışığında, özgün bir öğretmen yetiştirme projesi olarak köy enstitüleri ve köy enstitüleri hakkında ileri sürülen olumlu ve olumsuz düşüncelerin incelenmesi için nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Doküman incelemesi, yazılı materyallerin araştırılması hedeflenen durum, olay ve olgular hakkında çözümlenmesini içeren bir desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada İncelenen Eser

Bu çalışmada Faik Birol'un "Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitülü Öğretmenin Anıları" adlı kitapta yer alan köy enstitüleri ve buradan mezun olan öğretmenlerin köylerdeki çalışmalarına ilişkin anılar incelenmiştir. Kitap, doğduğu köyde aldığı üç yıllık eğitimden sonra Pazarören Köy Enstitüsü'ne seçilen ve buradan mezun olduktan sonra köy öğretmenliğine atanan bir öğretmenin 36 yıllık meslek yaşamından anılara, yaşanan olaylara ilişkin duygu, düşünce ve izlenimlerin aktarımına yer vermektedir. Kitap, 2010 yılında yayınlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu çalışmada Faik Birol'un "Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitülü Öğretmenin Anıları" adlı eseri, köy enstitülerinde öğretmen yetiştirme modeli ve buradan mezun olan öğretmenlerin meslek yaşantısındaki etkinlikleri bakımından analiz edilmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmalarda elde edilen bilgilerin bilimsel nitelikli olması bu bilgilerin doğru, inanılır ve kanıtlanabilir olmasıyla doğrudan ilgilidir. Geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması, araştırmanın uygun, sağlam ve doğru olduğuna ilişkin bilgi vermektedir (Batdı ve Oral, 2020: 115). Araştırmada inandırıcılığı arttırmak amacıyla kitaptan elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmada güvenilirliğin sağlanabilmesi için, araştırmanın elde edilen verileri, iki araştırmacı tarafından anılardaki köy enstitülerine ilişkin veriler yönüyle kontrol edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde “Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitüsü Öğretmenin Anıları” adlı kitap, köy enstitüsü mezunu bir öğretmenin yetişmesi, mesleki etkinlikleri ve bu kurumlar hakkındaki düşünceleri ve köy enstitüleri hakkında yapılan olumlu ve olumsuz eleştiriler bağlamında çözümlenmiştir.

Faik Birol, köyünde ilkokul 3. sınıfı bitirmiş, 1944 yılında köylerine gelen gezici başöğretmen tarafından seçilerek Pazarören Köy Enstitüsü'ne kaydedilmiştir. Enstitüde 4. ve 5. sınıfları ikame eden bir yıllık hazırlık sınıfından sonra birinci sınıfa kaydedilmiş, beş yıllık köy enstitüsü eğitimini de tamamlayarak 1950 yılında mezun olmuştur. Faik Birol, anı kitabında okuduğu enstitüdeki ders programı ve okul hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Teorik ve uygulamalı olmak üzere günde sekiz saat ders gördüklerini, çarşamba günlerinin uygulamalı derslere ayrıldığını belirtir. Uygulama dersleri Tarım ve Sanat olmak üzere iki ayrı kola ayrılmış; bu kollar da Tarım (meyvecilik, sebzeçilik, bağ ve bahçe vb.), Tarla (arpa, buğday, çavdar, yulaf, darı vb.) ve Sanat (demircilik, marangozluk, yapıcılık) gibi alt kollara ayrılmıştır. Pazarören Köy Enstitüsü'nün de, diğer enstitülerde olduğu gibi, derme çatma barınak ve binalarda öğrenime başlamasına rağmen bizzat orada okuyan öğrenciler tarafından geliştirildiğini, ilave binalar kurularak zamanla mükemmel bir hale getirildiğini belirtir. Birol, Köy Enstitüsü'nde derslerinin çok ağır ve yoğun olduğunu vurgular. Sabah erkenden kalkıp önce sınıflarsa etüt yaptıklarını, buradan spor sahasına geçip spor yaptıklarını, peşinden kahvaltılarını da yapıp okul bahçesindeki içtimaya katıldıklarını, yoklama alınması ve Andımız'ın okunmasından sonra saat sekizde derslere girildiğini anlatır.

Bu programları bir öğrenci başkanı ve eğitim kolları yönetir. Ayrıca üyeleri öğrencilerden seçilmiş disiplin kurulu vardır. Kurul üyeleri notları iyi olan 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasından seçilir. Seçimler hafta sonunda bayrak töreni sırasında yapılır ve bu seçim her hafta yinelenir. Seçimler demokratik bir ortamda yaşanır ve en çok oy alan başkan olur. Faik Birol da okulunda öğrenci başkanlığı için seçim kazanmış, daha sonra sırasıyla hamam, kiler, fırın, çiftlik başkanlıkları da yapmıştır. Faik Birol, tüm bunların 1945 yılında yaşandığını ve köy enstitülerindeki demokrasinin ne kadar ileri olduğunu göstermeye yeteceğini belirtir (2010: 21). Demokratik eğitim, demokrasi ve eğitim kavramlarının birbirini nitelendirmesiyle ortaya çıkan bir söylemdir. Eğitimin yönetiminde, içeriğinde ve programında demokrasi ilkelerinin uygulanmasını, eğitimin demokratik olmasını vurgular (Bakır. 2015:73).

Köy enstitüleri üzerine ilk akademik çalışma yapanlardan biri de, Fay Kirby adlı Amerikalı bir araştırmacıdır. Kirby, doktora eğitimini Columbia Üniversitesi'nde tamamlamış ve "The Village Institute Movement of Turkey: An Educational Mobilization for Social Change" (1960) başlıklı doktora tezini köy enstitüleri üzerine hazırlamıştır. Bu tez çalışması daha sonra kitap haline getirilerek “Türkiye’de Köy Enstitüleri” (1962) adıyla yayınlanmıştır. Bu araştırmaya göre, enstitülerin yıllık programı akademik, teknik ve ziraat okullarının programlarından bütünü farklı idi. Her Enstitü bütün yıl açıldı, öğrenciler küme olarak kırk beş gün kadar bir süre için tatile giderdi ve bu nöbete konmuştu. Fakat tatilde bile bu öğrencilerin Enstitü ile ilgili sorumlulukları vardı. Meselâ dönüşte kendi köylerinin çevresinden toplanma nebat ve hayvan çeşitleri örnekleri, el zanaatı işleri ve halk kültürü örnekleri getirmeleri beklenirdi. Köyleri hakkında bilgi toplamaları ve Enstitüyü kendi köylerinde temsil etmeleri beklenirdi. Tatil için köye giden bazı öğrencilerin köyde çıkan bazı durumlar dolayısıyla avadanlık veya ilaç almak üzere Enstitüye geldikleri haller olmuştur (1962: 234).

Faik Birol, öğrenim gördüğü Pazarören Köy Enstitüsü'ndeki öğretmenlerini "yüksek tahsilli, çok değerli, işinin ve dersinin ehli ve erbabı olarak" nitelendirir ve bilimsel olan her şeyin onları heyecanlandığını belirtir. Pazarören'de bir taraftan inşaat, marangozluk, demircilik gibi zanaat etkinlikleri, diğer taraftan bahçe ve sebze işleri öğretildiğini, yılda ancak bir ay izinleri olduğunu söyler. Okulda öğrenciler tarafından yürütülen diğer bir etkinlik de, her sınıf içinde sıkı çalışmalar yapılır ve programın zengin olmasına özen gösterilir. Üç saat süren bu etkinliklerde çeşitli piyes, şiir, monolog, diyalog, şarkı, türkü ve harmandalı, bengi (zeybek oyunları) vb. sunulur. Enstitülerde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarına ayrı bir özen gösterilir, aylar öncesinden hazırlıklara başlanır. Bu hazırlanma sürecinin sportif gösteriler arasında çok yoğun geçtiğini, vücutlarının adeta bir deri, bir kemik kaldığını anlatır. O günkü kutlamalarla karşılaştığında, böylesine görkemli ve heyecanlı törenlerin bugünlerde hiç görülmediğini belirtir (2010: 31).

Köy Öğretmenliğine Atanma

3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'na göre, köy enstitülerinden mezun öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler (mad. 6).

Faik Birol, 1950 yılında mezun olduğunda Yozgat'a bağlı Sorgun ilçesinde 106 köy olduğunu, ancak beş-altı köyde okul olduğunu belirtir. Sorgun ilçesinin Sorgun köyünde göreve başlar. Sorgun köyünde okul yoktur, bir öğretmenle tek bir sınıf eski bir köy odasında okutulmaktadır. Okulla ilgili araç gereç, oturmak için sıra yoktur. Tayin olunca muhtar ayrı bir oda bulur ve bir sınıf da kendisine oluşturur, Bu arada köyde iki sınıflı bir okul yapımı başlar ve bir yıl içinde tamamlanır. Okul bünyesinde dördüncü ve beşinci sınıflar da açılınca öğrenci sayısı 160'a ulaşır. Faik Birol, bu köyde yedi yıl başöğretmen olarak çalışır. Bu süre içinde 150 öğrenci mezun eder. Bu öğrencilerin büyük bir kısmı Sorgun'da ortaokulu, yirmi kadarı da Yozgat'ta da liseyi okurlar. Liseyi bitirenlerden bir kısmı öğretmen olur. Yükseköğrenime devam edenler de doktor, öğretmen, polis, hemşire, ekonomist olur. Sorgun köyünün adı sonradan Çiğdemli kasabası olarak değiştirilmiştir. Birol, şehir görünümünü kazanmış bu güzel kasabada adının otuz yıldan beri övgüyle anılmasından mutluluk duyduğunu belirtir.

Yasa maddesinden de anlaşılacağı gibi, Köy Enstitüsü mezunları atandıkları köylerde sadece bir öğretmen değil, aynı zamanda tarım işlerinin bilimsel yöntemlere uygun (fenni) şekilde yapılması için örnek uygulamalarla köylülere rehberlik edeceklerdir. Köy okulları, yalnız eğitim bakımından değil, aynı zamanda köyün ekonomik ve kültürel kalkınmasında da etkili bir konuma getirilmiştir. Atandıkları çoğu elektriksiz, susuz, yolsuz, okulsuz köylerde, sadece öğrenci yetiştirmekle kalmamış; fenni tarım ve hayvancılık, okul yapımı ve onarımı gibi etkinliklerle köye ve köylüye önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Faik Birol, askerlik hizmetini asteğmen olarak Silvan'da Er Eğitim Okulu'nda yapar. Okuma yazma bilmeyen erlere okuma yazma öğretildiği iki aylık kurslarda çalışır. Kurs bitiminde kıtalarına geri dönen bu erler ailelerine mektup yazacak kadar okuma-yazma öğrenirler. Askerlik görevi bitince kendi köyü olan Sorgun'un Alcı köyüne tayin olur.

Faik Baysal, köyünün güzelleşmesi ve kalkınması konusunda; köy okulunun onarılması, eski mezarlığın meyvelige dönüştürülmesi, köyün su şebekesine bağlanması, köye elektrik getirilmesi, köydeki küskünlüklerin ve husumetin ortadan kaldırılması, köyündeki 65 yaş üstü vatandaşların maaşa bağlanmalarının sağlanması gibi birçok hizmete öncülük etmiştir.

Köy Okulunun Onarımı

Köy Kanunu'nun 13. maddesine göre, "Köyde maarif idarelerinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak (yeniden yapılacak ise köyün en havadar bir tarafına yapılacak ve mektebin herhalde bir bahçesi bulunacaktır.)" köylünün zorunlu işleri arasındadır. Okul yerini, okul binası malzemesini ve inşaatını sağlamak sorumluluğu köye aittir. Okulun tamir işleri, okul malzemesi ve köylünün eğitiminin desteklenmesi köyün ödevleridir.

Faik Birol'un atandığı köy okulu, "okul yapma" seferberliği kapsamında köylüler tarafından yapılmış ancak üzerinden 20 yıl geçtiği için harap duruma düşmüş bir yapıdır. Köy Enstitüleri Kanunu'na, "Köy okulları binalarının tamiri ve okulun daimi masrafları köy ihtiyar heyetlerince temin edilir" (mad. 16) hükmü kalsa da, yoksul köylerde bu masraflar için para toplanmasında sıkıntılar yaşanmıştır. Faik Birol, köy enstitüsünde yapı kolunda eğitim aldığından bu işlere yabancı değildir. Yanına köyden bir usta alır ve masraflarını da kendisi karşılayarak okulun çatısını aktarır. Gerekli onarımları yaparak 15 gün sonra okulun lojmanına taşınır. Yine tüm harcamaları maaşından yapmak suretiyle, geceleri okulun tüm boya badana işlerini yapar, kapı pencerelerini ve eksik camlarını taktırır. Bir öğretmen tarafından beş sınıfın bir araya toplanarak yürütüldüğü eğitim ortamını düzenler ve sınıfları ayırır. Kendisini bile kale almayan öğrencilerini kısa bir süre içinde eğitimin gerekliliğine ikna eder ve üç ay gibi bir sürede, kılık kıyafetleri, tutum ve davranışlarıyla öğrenciler okul ortamına uyum sağlarlar.

Eski Köy Mezarlığının Meyvelige Dönüştürülmesi

Köy mezarlığı başka bir yere taşındığından eski mezar yeri sürüleri toplama ve harman yeri olarak kullanılmaktadır. Faik Birol, köyden bir traktörle otuz dönümlük mezarlığı sürdürür, taşları ayıklattırır ve arpa ektirir. Bu şekilde hasattan elde edilen altı yüz şinik arpanın parasını köy sandığı vasıtasıyla okula harcatır. Bir dilekçe ile valiliğe başvurarak devlet fidanlığından elma, kayısı, armut, vişne, kiraz, erik fidanları alır ve arpa hasadından sonra köye diktirir. Mezarlık yemyeşil güzel bir meyve bahçesine dönüşür.

Köyün Su Şebekesine Bağlanması

Köy muhtarı, köyün üç çeşmesinin onarımı için YSE (Yol Su Elektrik) müdürlüğüne dilekçe vermiştir. Faik Birol, dilekçenin durumunu takip etmek üzere YSE müdürlüğüne gider. Burada, mezun ettiği öğrencilerinden şef ve mühendis olanlara rastlar. Eski öğrencileri, çalışma ofislerine davet ederek öğretmenleriyle yakından ilgilenirler: "*Kahve ve çaylar içildikten sonra "öğretmenim emriniz nedir?" dediler. Muhtar ağabeyim üç çeşme onarımı için Sorgun kaymakamlığından yazı getirmiş, dedim. Hocam bu onarım bir şey değil, köye su şebekesi yapalım, dediler. Siz bilirsiniz dedim.*" (2010: 53) Kısa bir süre içinde köye beş km. uzaklıktan bol miktarda su getirilir ve köyün bütün evlerine ücretsiz su verilmeye başlanır. Öğretmenlerinin girişimiyle artık köylü musluktan su içmekte, okulda şebeke suyu kullanılmaktadır.

Köye Elektrik Getirilmesi

Faik Baysal, köye elektrik getirmek için YSE'ye başvuru yapar ve evrakları alarak muhtarla birlikte Ankara'ya gider. Ankara'da il milletvekillerinden biriyle görüşürler ve bu konuyu programa aldırırlar. Bir süre sonra valinin de açılışa katılımıyla köy elektriğe kavuşmuştur.

Köyde Millî ve Manevî Değerlere Öncülük Etme

Köylüler arasında çeşitli nedenlerden kaynaklı husumet ve ayrışmalar vardır. Faik Birol, bir pazar günü bütün köy halkını okulda toplar. Köy imamını ve muhtarı da yanına davet ederek uzun bir konuşma yapar ve kūs olan komşuları barıştırır. Kış mevsimi boyunca her hafta bir evde Yozgat'ın geleneksel "arabaşı" (Arap aşısı çorbası) daveti düzenlenir ve bu vesileyle komşular arasında kaynaşma ve iletişim ortamı sağlanır. Öğretmenin bilgilendirmesi ve önderliğiyle, rapor almak suretiyle 65 yaş uygulamasından otuz kişi maaşa bağlanır.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, öğretmenin hazırladığı program sayesinde, tüm köy halkının katılımı sağlanarak coşkuyla kutlanır. Öğretmen, okulun bütün sıralarını tören alanına taşıtır ve köy halkı sıralara oturarak bayramı coşkuyla

izler. Kısa konuşmalar yapılır, şiirler okunur. Eğlenceli yarışmalar (iğne koşusu, yumurta koşusu, yoğurtlu simit yemek, eli arkadan bağlı bakracın içindeki suda bulunan elmayı ısırma vb.) düzenlenir. Çocuklar arasında 100, 200, 300 metre koşuları yapılır. Köy halkı güzel bir gün geçirir, çocuklarını içtenlikle alkışlar ve bu etkinlikleri düzenleyen öğretmenlerini takdir eder. 23 Nisan akşamı da okul bayraklarla süslenir. Akşam bütün öğrenciler okulda toplanır ve 60 kişilik meşale gurubu tertip edilir. Önde Türk bayrağı, davul zurna eşliğinde öğrencilerin başında öğretmenleri olmak üzere köyün bütün sokakları dolaşılır. Büyük bir kalabalık eşliğinde harman yerinde halaylar çekilir. Meşale alayı çevre köyleri de ziyaret ederek kutlamalar gece 24.00'te son bulur.

Faik Birol'un bir öğretmen olarak köyünde yaptığı bu tür çalışmalar, köy enstitüsü mezunu bir öğretmen olarak okulu sadece öğrenciler için değil, veliler ve toplum için de bir öğrenme yeri olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu uygulamalar, geleneksel eğitim anlayışının hüküm sürdüğü bir dönemde, köy enstitülerinin ve yetiştirdiği öğretmenlerin benimsediği çağdaş eğitim yaklaşımının bir sonucudur. Şişman (2018: 34)'a göre, okulun temel işlevlerinden biri, herkesin öğrenmesini sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesi için, okullardaki gerekli kaynakları sağlayan ve öğrenmeye liderlik yapan kişi, okul müdürüdür. Şişman'ın etkili okullardaki yöneticileri nitелеmek üzere sıraladığı özellikleri köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin okullarında da görmek mümkündür. Enstitü mezunu köy öğretmenleri de, okuldaki zamanlarının çoğunu eğitim-öğretim işlerine ayırmış, çevrenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamış, çevrenin okula katılım ve desteğini sağlamış ve düzenli bir öğrenme iklimi oluşturmuşlardır.

Köy halkı, öğretmenleri Faik Birol'dan çok memnundur. Her yerde, "Öğretmen dediğin Faik bey gibi olacak, keşke diğerleri de onun gibi çocuk okutsaydı da Alcı bu kadar geri kalmasaydı" diye konuşurlar (2010: 51). Köy Enstitüleri Kanunu'na göre, bu kurumlardan öğrenimlerini tamamlayarak öğretmen tayin edilenler, Maarif Vekilliğinin göstereceği yerlerde yirmi yıl çalışmaya mecburdurlar (mad. 5). Faik Birol'un diplomasında da, köyde 20 yıl mecburi hizmet süresi yazılıdır. Ancak hizmetinin 11. yılında, eşinin hastalığı nedeniyle Yozgat Devlet Hastanesi'nden alınan sağlık kurulu raporuyla mazeret grubundan şehirde bir okula tayin edilmiştir.

TARTIŞMA

Köy enstitüleri, 1940-1954 yılları arasında 14 yıl faaliyet gösterebilmiş bir proje olmakla birlikte, hakkındaki tartışmalar kuruluşundan bugüne hiç eksik olmamış, lehte ve aleyhte düşünce ve görüş bildiren çok sayıda yayın yapılmıştır. Bahadır (2002, 283), köy enstitüleriyle ilgili olarak çoğunlukla siyasal nedenlerle ya da bilgisizlikten kaynaklanan lehte ve aleyhteki aşırı iddialar bir yana bırakılırsa bu okulların sistem olarak yararlı, amaca uygun ve gerçekçi bir projenin ürünü olduğunu; ancak uygulamada görülen birtakım eksikliklerin ve engellerin siyasal ve ideolojik amaçlara alet edilmesinin sistemin uygulanışını ve sonunu olumsuz yönde etkilediğini belirtir.

Dönemin gazetelerinde köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmalar irdelendiğinde, tartışmaların bir öğretmen yetiştirme modelinden çok, sosyal ve siyasal kavramlar üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle 1946 yılından itibaren çok partili hayata geçişle birlikte bu kurumlara yöneltilen eleştirilerin dozajı da artmaya başlamıştır. Köy enstitüleri modelinde "köy okullarının yapımında köylünün zorla çalıştırıldığı", "enstitülerde komünist ve sol akımların faaliyetlerinin cereyan ettiği", "öğrencilerin kendi aralarında nişanlanarak anne-babalarını yok sayarak aile mefhumuna zarar verdikleri", "bu okullara sadece köy okulu mezunu çocukların alınarak köylü-şehirli ayrımı yapıldığı", "köy enstitülü öğretmenlerle diğer okullardan mezun öğretmenler arasında çatışmalar olduğu", "az bir ücretle hem öğretmenlik hem de ziraat, marangozluk vb. işleri uygulamaya koyarak köylünün kalkınmasının sağlanamayacağı" yolundaki görüşler söz konusu gazetelerdeki haberlerde yer almıştır.

Köy enstitülerine yönelik suçlamaların dayanak noktalarından birini, Kızılçullu Köy Enstitüsü müdürlüğü de yapmış olan Emin Soysal'ın yazıları ve Meclis'te yaptığı konuşmalar oluşturmaktadır. Soysal, 1946 seçimlerinde milletvekili olmuş ve 24 Aralık 1946 tarihinde bütçe görüşmeleri nedeniyle yaptığı konuşmada, daha önce yazılarında da

ileri sürdüğü görüşleri Meclis genel kurulunda da dile getirmiştir. Ona göre, köy enstitülerinin o günkü arızaları ve ıslaha muhtaç tarafları bulunması acelecilikten ileri gelmiştir. Önce iki enstitü açılmalı, belirli bir süre pilot uygulama yapılmalı, buradan mezun edilen öğretmenlerin köy başarıları incelenerek tespitler yapılmalı ve bu şekilde elde edilen verilere göre enstitülerin programı ve yönetmelikleri hazırlanmalı, daha sonra bilim adamlarının da görüşleri alınarak diğer enstitüler açılmalıydı. Soysal konuşmasında enstitülerin uygulamasından kaynaklı üç sorundan söz eder. Birincisi, enstitüler öğretmenin köyde kalması ve köylüyle bağdaşabilmesi için düşünülmüşken, “rejimi düzeltmek” ya da “şu bu gibi fikirler”e sapsmışlardır. İkinci mesele, aile nizamını yıkmak istemeleri, ailelerinden izin almadan enstitülerde nişan törenleri düzenlemeleridir. Üçüncü mesele de, mülkiyeti ve mülkiyet kavramını yıkmaya çalışmakta, mahut (bilinen) ülkeye bağlanmak istemektedirler (TBMM Tutanakları, 8. Dönem, 2. Yasama Yılı, 22. Birleşim).

Köy enstitüleri üzerine yapılan araştırmaların bir çoğunda, bu kurumlar üzerine yapılan siyasal, ekonomik ve sosyolojik temelli eleştiriler incelenmiştir. Yeganeh (2018) araştırmasında, Türkiye’de sınıf öğretmeni yetiştirme modellerinden biri olan köy enstitülerine kuruluşundan kapatılmasına kadar siyasal, ekonomik ve sosyolojik etkenler ile yapılan eleştirileri incelemiştir. Araştırma sonucuna göre, köy enstitüsü modeli kuram ve uygulama boyutunda tümüyle ulusal bir hareket olduğu için, kültürün yerel kalmış birçok yanının ulusallaşmasına hizmet etmiştir. Lehte ve aleyhte yapılan tüm bu eleştiriler değerlendirildiğinde aleyhte eleştirilerin daha çok olduğu görülmektedir. Fakat konu eğitim açısından değerlendirildiğinde köy enstitülerinin olumlu yönlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Boybeyi (2002), 1946-1950 yılları arasında köy enstitülerinin siyasal hayatta ve basında yansımalarını araştırmış, köy enstitülerine yazılı basın (ele alınan Vatan, Ulus ve Cumhuriyet gazeteleri) yaptığı yayınlarla olumsuz etkide bulunduğunu saptamıştır. CHP hükümeti de, enstitülere 1946-1950 dönemlerinde olumsuz bir tutum içine girmiş, 1950 seçimiyle iktidara gelen DP hükümeti ise bu etkiyi pekiştirmiştir. Altın (2020) çalışmasında, “gündem belirleme” kuramı kapsamında siyasal güçlerin veya bir egemen grubun basın üzerinden gündem oluşturma sürecini değerlendirmiş, basının köy enstitülerinin kapatılmasındaki etkisini araştırmıştır. Özellikle 1948 yılı itibari ile akademik anlamda araştırılmaya başlanan gündem oluşturma tezi, aynı yıllardaki Türkiye siyaseti ve basın ilişkilerini açıklamak için teorik bir çerçeve olarak kullanılmıştır. Söylem analizi yöntemi kullanılarak elde edilen veriler sonrası Türkiye’de basının siyasetçilerin aldığı kararlar üzerinde etkisi olduğu ve köy enstitülerinin kapatılması kararının buna bir örnek olduğu tespit edilmiştir.

Dönemin muhafazakâr ve sol aydınların köy enstitülerine bakışını inceleyen araştırmalar da yapılmıştır. Güldal (2019)’a göre, 1940-1970 yılları arasında içlerinde Necip Fazıl Kısakürek, Nejdî Sançar, Osman Yüksel Serdengeçti, Fethi Tevetoğlu, Peyami Safa ve İlhan Darendelioğlu gibi isimlerin de yer aldığı muhafazakâr aydınlar, köy enstitülerini komünistlik suçlamasıyla eleştirmişlerdir. Bu dönemin Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Sabahattin Eyüpoğlu, Hürrem Arman, Nadir Gezer, Rauf İnan, Abdullah Özkucur, Mahmut Makal ve Fakir Baykurt gibi sol görüşlü aydınları ise bu iddiaların gerçek dışı olduğunu savunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarının siyasal atmosferinin de, enstitülere ve sol görüşlü aydınlara yöneltilen suçlamalarda etkisi olduğu görülmektedir. Demirkaya Güler (2015) de çalışmasında, Köy Enstitüleri Dergisi’ni içerik bakımından incelemiş ve bu okulların cumhuriyet ideolojisini kurmak ve benimsetmek için kullanılmış bir ideolojik aygıt olduğu; Türk Devrimini pekiştirerek modern toplum yaratma hedefini ve toplumsal dönüşümleri gerçekleştirecek bir kurum olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kökçü (1995) araştırmasında, siyasal iktidarın köy enstitüleri vasıtasıyla sanayileşme için gerekli kaynağın ve cephe için gerekli yiyeceğin sağlanabilmesi için tarımsal üretimin artırılabilmesi, yeni rejimin ideolojisinin halen eski rejim unsurlarının egemen olduğu kırsal bölgelere ulaştırılması ve rejimin gerek duyacağı kadroların yetiştirilmesi amacıyla kırsal kesimde eğitim düzeyinin yükseltilmesini amaçladığı; bunun ötesindeki sınıf bilincine sahip bir köylü aydın kitlesinin yaratılması, tarımda sömürü ilişkilerinin sona erdirilmesi ve köyün içten canlandırılması gibi amaçlarının olmadığı sonucuna

ulaşmıştır. Ilgaz (1995)'ın göre, Köy Enstitüsü projesinin 1936-37 yıllarından itibaren İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç'un inanç ve çabaları doğrultusunda somut bir gelişme göstermiş, kırsal alana Cumhuriyet ilkelerini ve Atatürk inkılaplarını öğretmek ve benimsetmek, köy öğretmeninin yanı sıra köyde sağlık, teknik bilgi ve tarımsal üretimin her dalında önder olacak kişiler sağlamayı da hedeflemiş, ne var ki, 1947 yılından itibaren, Köy Enstitülerinin yetiştirmekte olduğu bilinçli "taşra aydını" tipi, yerleşik gerici güçlerde tedirginlik yarattığı için, bu okullar önce sıradan öğretmen yetiştiren okullara döndürülmüş, 1954 yılında da Demokrat Parti iktidarı tarafından ise kapatılmıştır.

Mısırlıoğlu (2018)'na göre, köy enstitüleri işlevlerini yerine getirirken dönemin iç ve dış gelişmelerine bağlı olarak 1944'ten itibaren gerçek amacından uzaklaşıp siyasi gelişmelerin etkisinde kalmış, devrin yöneticilerinin birçoğunun da bu duruma seyirci kalması üzerine, İsmet İnönü enstitülerdeki olumsuzlukları görüp Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'u görevlerinden almıştır. Sırer zamanında bu kurumlar komünizm faaliyetlerinden arındırılmış ve bunlarla ilgilenenler hakkında Bakanlık gerekli işlemleri yapmıştır. 1950 yılında DP iktidara Maarif Bakanı olan Tefvik İleri, daha önceki yaşanan bir kısım olumsuz örnek ve değerlendirmelerin de etkisiyle köy enstitülerindeki bozulmaların üstüne kararlıkla giderek bu kurumları 1954 yılında kapatmıştır.

Bir eğitim kurumu olan köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmaların daha çok eğitim dışı konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar da, köy enstitülerini bir eğitim kurumu olarak asıl işlevleri boyutuyla incelemiştir. Çelik (2017), köy enstitülerinin eğitim planlaması aşamalarının ne ölçüde gerçekleştirildiğini araştırdığı çalışmasında, "Köy Enstitüsü Projesi"nin eğitim planlaması aşamaları açısından genel ölçütlere uyum gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Öncelikle yerli ve yabancı uzmanlardan köyün eğitimi ve sosyolojik yapısına dair bir durum tespiti raporu alındığı, bu verilerin siyaset kurumu tarafından hedef belirleme aşamasında kullanıldığı, projenin uygulama aşamasına yönelik öneriler yapıldığı ve olası sıkıntılara karşı çözüm önerileri geliştirildiği, savaş koşullarına karşın ayrıntılı bir bütçeleme analizi yapıldığı ve tüm bu aşamalar kaydedildikten sonra projenin uygulamaya geçirildiği tespit edilmiştir. Bulgan (2017) da, köy enstitülerini pragmatist eğitim anlayışı açısından incelediği araştırmasında, enstitülerdeki ilerlemeci ve yapılandırmacı, iş içinde üretmek uygulanan eğitim modelinin pragmatist eğitim anlayışıyla örtüşen noktalar olduğunu belirtmiştir. Araştırmada, Köy Enstitüleri Modeli'nde uygulanan programlarda öğretmenin rehber özelliği taşıdığı ve öğrencileri yeteneklerine göre yönlendirdiği tespit edilmiştir. Çalışmada pragmatist eğitim modeli ve Köy Enstitülerinin ortak yönlerinden birinin de okul ve toplum birlikteliğini kurmak olduğu görülmüştür. Köy Enstitülerinde öğrenciler tarafından sergilenen tiyatroları, halkın da izlemesine ve bilgi sahibi olmalarına imkân tanınmıştır. Köy Enstitüsü öğrencilerinin teorik bilgileri pratik hale getirerek toplumsal fayda sağladıkları görülmüştür.

Köy enstitüleri üzerine yapılan araştırmalarda, bu okullardan mezun köy öğretmenlerinin görüşlerine başvuran çalışmalar da vardır. Çoban (2010)'ın köy enstitüsü mezunu 28 öğretmenle, enstitü öğrencilerinin öğretmen algılarının ve öğretmenlerinin uyguladığı sınıf yönetimi anlayışının belirlenmesi amacıyla yaptığı görüşmeler sonucunda, köy enstitülerindeki sınıf kurallarının belirlenmesinde öğrenci görüşlerinin alındığı ve sınıf kurallarının öğretmen-öğrenci istekleri doğrultusunda oluşturulduğu saptanmıştır. Köy enstitülerinde öğrencilere demokratik bir sınıf ortamı oluşturularak öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Köy Enstitülerini diğer eğitim kurumlarından ayıran en önemli özelliği, eleştiri günlerinin düzenlenmesidir. Görüşmecilere göre, öğrenci öğretmenin her yönünü eleştirmede özgür bırakılmıştır. Ayrıca köy enstitüsü öğretmenlerinin sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte belirlemesi etkileşimsel sınıf yönetimi; olası problemleri öğrencilerle karşılıklı iletişim kurarak önlemeye çalışmaları da önlemsel sınıf yönetimi yaklaşımlarını uyguladıklarını göstermektedir. Köy enstitülerinde yaparak-yaşayarak öğrenme modeli benimsendiğinden öğretmenler derslerinde tek bir yönleme bağlı kalmamışlar öğrencinin aktif katılımını sağlayan, deneyime ve keşfetmeye dayalı yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Köy enstitüleri, öğrencilerine öğrenmeyi öğretmiş; uyguladıkları çağdaş öğretim yöntemleriyle dönemin modern eğitim kurumları

arasında yer almışlardır. Kubat (2019) da, köy enstitülerinden mezun öğrencilerin programlarla ilgili görüşlerini açığa çıkarmak istediği benzer bir çalışma yapmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, köy enstitüsü mezunlarının bu okullarda geçirdikleri öğrencilik yıllarıyla ilgili görüşleri olumludur. Enstitüde öğretmen ve öğrenci iletişiminin son derece açık olduğunu, bunun da öğrencilerin çalışma motivasyonunu artırdığı saptanmıştır. Öğretmenlerini bazen bir anne-baba, bazen de bir arkadaş gibi gördüklerini, her şeylerini öğretmenleriyle paylaşabildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerini rol model alan köy enstitüsü mezunlarının da, görev yaptıkları köy okullarında öğrencileriyle iyi iletişim kurmaya özen gösterdikleri görülmektedir.

Faik Birol, anılarında köy enstitülerinin kapatılma süreciyle ilgili geniş bilgilere yer verir. Bu okullardan her yıl binlerce öğretmen mezun olduğunu; aydın, idealist ve Cumhuriyetçi genç öğretmenlerin tavırlarının bürokrat kesimin işine gelmediğini, bu nedenle köy enstitülerine iftiralar atıldığını savunur. Köy enstitülü yazarların eserleriyle milleti uyandırdığını, bundan rahatsız olanların “köy enstitüleri komünist yuvaları oldu” diye bin bir yalanla karalama kampanyası başlattıklarını, enstitüde bir satır bile komünizmle ilgili bir yazı okumadıklarını belirtir. Ona göre, Cumhuriyet’in kendisiyle hesaplaşmayı amaçlayan zihniyetin; kendisi de Cumhuriyetin kazanımlarından biri olan Hasan Ali Yücel’in “Bu bizimdir, biz kimseden almadık, başkaları bizden alsın”, Amerikalı eğitimci John Dewey’in “Hayalimdeki eğitim kurumları Türkiye’de kurulmuştur.” dediği Köy Enstitüleri’ni yaşatması beklenemezdi. Köy enstitüleri algısının yurt dışında da olumlu olduğunu, 1945’te kurulan Birleşmiş Milletler’in UNESCO aracılığıyla, geri kalmış ülkelere eğitim, bilim ve kültür alanlarında kalkınmak için köy enstitüsü gibi okulları ısrarla tavsiye ettiğini, Paris’te de bir şube açılarak Afrika devletleri ile yakından ilgilenilmek üzere tiyatro ve müsamere ekipleriyle çeşitli oyunlar sergilendiğini anlatır. Bu uygulamalardan köy enstitülerinin bir bilim yuvası, araştırma ve inceleme merkezleri olduğunun anlaşılması gerektiğini vurgular. Birol, bu görüşlerini somutlaştırmak için, aralarında Behçet Kemal Çağlar, Kasım Gülek ve Tevfik Fikret Sılay’ın da olduğu bazı milletvekillerinin bir pazar günü Hasanoğlan Köy Enstitüsü’ne bir baskın yaptıklarını, ilk iş olarak kütüphaneye girdiklerini ve burada enstitüleri kapatma gerekçesi olabilecek ideolojik içerikli yayınlar aradıklarını belirtir. Enstitü müdürü Rauf İnan’ın şair ve yazar öğrencileri çağırarak şiirlerinden örnekler okuttuğunu, Behçet Kemal Çağlar’ın “Bunların yanında bizim yazdıklarımız şiir mi?” diyerek takdirde bulunduğunu anlatır (2010: 35).

Faik Birol, köy enstitülerini kötülemek için uydurulan yalan ve iftiralara karşı, Türk basınında ünlü kalemler tarafından çok sayıda makale yayınlandığını belirtir ve bunlardan birini de anı kitabına alır (2010: 94-99). Bu yazı, 1940-1947 yılları arasında Pazarören Köy Enstitüsü müdürlüğü görevini yürütmüş olan Şevket Gedikoğlu’na aittir ve “Köy Enstitüleri Üzerine Karşı Görüşler” başlığını taşımaktadır. Gedikoğlu’na göre, köy enstitülü öğretmenler köylerdeki görevlerine başladıkça, Milli Eğitim Bakanlığı, köy enstitüleri ve köy öğretmenleri buralardaki eksiklikleri ortaya koymaya başlamışlardır. Buralara hiç ayak basmayan vali, kaymakam, millî eğitim müdürü ve bir kısım ilköğretim müfettişi bu durumdan tedirgin olmuş, rahatları kaçmıştır. Çok partili hayata geçiş uygulamalarında da başlanınca, köy enstitülerine karşı olan görüşler ve tepkiler birden açığa çıkmıştır. 1946 seçimlerinden sonra köy enstitülerine ve toprak yasasına ters düşen güçlü bir muhalefet ortaya çıkınca, iktidarın da köy enstitülerine karşı tutumu değişmiştir. Hasan Ali Yücel bakanlık görevinden alınmış, Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü’nden ayrılmıştır. Artık köy enstitüleriyle ilgili geriye dönük eğilimler başlamıştır. İlk olarak köy enstitülerinin kadroları değiştirilmiş, daha sonra da birtakım yasa, genelge ve yönetmeliklerle önemli değişiklikler yapılmıştır.

Serdaroğlu, köy enstitülerinin kapatılmasına kadar giden süreci şöyle özetler: 1947’de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı yasalarla, köyde öğretmene toprak verilmesi zorlaştırıldı. Öğretmenlere ücretsiz olarak verilen kitaplar, malzemeler, tarım araçları ve hayvanlar geri alındı. Bu uygulamalarla öğretmenlerin köyde sadece eğitim işleriyle ilgilenmesi hedeflendi. Hemen peşinden kabul edilen 5012 ve 5210 sayılı yasalarla, köylünün “Okul Yapma” zorunluluğu kaldırıldı. Aynı yıl, köy enstitülerine öğretmen yetiştiren “Yüksek Köy Enstitüleri” kapatıldı. 29.04.1947 tarihinde çıkarılan yönetmelikle, köy enstitülerinde öğrencilerin okul yönetimine katılımları kaldırıldı. 09.05.1947 tarihli bir

genelgeyle de kız ve erkek öğrenciler birbirinden ayrıldı. 20.05.1947 tarihinde bir genelgeyle, dünya klasiklerinden yapılmış çeviriler toplattırılıp yakıldı. 1948 yılında öğretim programı değiştirilerek iş eğitimi kaldırıldı ve köy enstitüleri klasik okullara dönüştürüldü. 17 Ocak 1954'te de, köy enstitüleri öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatıldı. (<https://rifatserdaroglu.net/2020/04/17/koy-enstituleri-gercegi>, Erişim tarihi: 19.05.2021).

Bu süreçte, köy enstitülerinin kapatılmasının yanlış olacağını dile getiren eğitimcilerden biri de, 1918 yılında Bakanlıkça pedagoji eğitimi almaları için Almanya'ya gönderilen 20 kişi arasında yer alan Mehmet Fuat Gündüzalp'tir. Gençliğinden beri, köy ile şehir koşullarının çok farklı olduğunu, şehirde doğmuş ve yetişmiş bir öğretmenin köy koşullarına uyum sağlayamayacağını, nüfusunun dörtte üçünün köyde yaşadığı bir ülkede köye özgü öğretmen yetiştiren okulların olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre, eğer bu kurumlarda ilkelerinin uygulanmamasından kaynaklı bir eksiklik varsa bu durum giderilmeli, kusur tamamen bu kurumlara yüklenerek kapatılması yoluna gidilmemelidir. Köye öğretmen yetiştiren bu okulların şehir öğretmen okullarına çevrilmesi hata olacaktır. Gündüzalp, köy enstitülerinde yapılması gereken düzeltmelerle ilgili olarak; adlarının köy öğretmen okulu olarak değiştirilmesi, beş yıl olan eğitim sürelerinin 6 yıla çıkarılması, ders saatlerinin sekizden yediye indirilmesi, bunun üç saatinin tarım dersine ayrılması, köy enstitüsü mezunu öğretmenlere de öğretmen okulu mezunlarına verilen tüm hakların verilmesi gibi birtakım önerilerde bulunmuştur (Güçlü, 2014: 731).

SONUÇ

Köy enstitüleri, ülke nüfusunun yüzde 80'inin köylerde yaşadığı ve bu yoğun nüfusun yüzde 94'ünün okuma-yazma bilmediği bir dönemde hayata geçirilmeye çalışılmış bir "köylere sınıf öğretmeni yetiştirme" projesidir. Bu demografik yapıdan hareketle, toplumun büyük kesiminin eğitim ihtiyacını karşılayacak öğretmenler yetiştirerek toplumun eğitim düzeyini yükseltmek ve bu sayede kaydedilecek sosyal, ekonomik ve kültürel ilerlemeye bağlı olarak toplumsal kalkınmayı sağlamak hedefiyle köy enstitüleri açılmıştır.

Kuruluşundan bugüne köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmalar incelendiğinde, bunların sınıf öğretmeni yetiştirme modelinin tartışılmasından çok, "komünizm propagandası, rejim düşmanlığı, gericilik-ilericilik, din düşmanlığı, ahlâksızlık, aile kavramının ortadan kaldırılmak istenmesi" gibi sosyal ve siyasal kavramlar üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Bu kurumlar üzerine lehte esen havanın 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte siyasal ve basın çevrelerinde tersine dönmesi dikkate değerdir.

Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, köy enstitülerinde öğrencilere demokratik bir sınıf ortamı oluşturulduğu, sınıf kurallarının belirlenmesinde öğrenci görüşlerinin alındığı, kendilerini ifade etmelerinin sağlandığı, öğrencilerin öğretmenlerini eleştirmede özgür bırakıldıklarını saptanmıştır. Köy enstitülerinde yaparak-yaşayarak öğrenme yaklaşımı benimsenmiş, bu nedenle çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Bu okullarda çağdaş öğretim yöntemleri kullanılmış, öğrencilere öğrenmeleri öğretilmiştir. Enstitü mezunları, okullarıyla ilgili güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olup öğrencilik yıllarına dair görüşleri olumludur. Enstitü mezunları, öğretmenlerini her şeylerini paylaşabildikleri bir anne-baba gibi gördüklerini; kendilerinin de, öğretmenlik yapmak için gittikleri köylerde öğrencileriyle iyi bir iletişim kurmaya özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Enstitüdeki öğretmenlerin öğrencilere davranışlarıyla iyi bir rol model oldukları görülmektedir. Köy enstitüsü mezunu bir öğretmen olan Faik Birol da, anı kitabında, öğretmenlerinden, "yüksek tahsilli, çok değerli, işinin ve dersinin ehli öğretmenler" söz etmektedir.

Köy enstitüleri, çağdaş eğitim kuramlarından ve uygulamalarından esinlenilerek oluşturulmuş Türkiye'ye özgü bir sınıf öğretmeni yetiştirme modelidir. Dönemin sosyal, siyasal ve kültürel şartlarında kısa bir süre yürütülebilen köy enstitüleri projesi eğitim içi

bir mesele olarak ele alınamamış, görülen eksiklikler ve ortaya çıkan sorunlar doğru mecrada tartışılmamıştır.

KAYNAKLAR

- Altın, F. Ö. (2020). *Köy enstitülerinin kapatılmasında yazılı basının rolü: Gündem belirleme kuramı kapsamında Ulus ve Vatan gazetelerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı.
- Aydın, B. M. (2013). *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bahadır, Z. (2002). 'Köy Enstitüleri'. İslâm Ansiklopedisi. C. 26: 283-285. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bakır, K. (2015). *Demokratik Eğitim* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Batdı, V. ve Oral, B. (2020). *Bilimsel Araştırmalarda Geçerlik ve Güvenirlik, Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (ss. 115-145), (Editör: Behçet Oral ve Ahmet Çoban). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Biröl, F. (2010). *Bozkırdaki Fener, Bir Köy Enstitüsü Öğretmenin Anıları*. Ankara: Mazaka Yayıncılık.
- Boybeyi, S. (2002). 1946 - 1950 arası siyasal hayatta ve basında köy enstitüleri: Vatan, Ulus ve Cumhuriyet gazetelerinde (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı.
- Bulgan, N. (2017). *Pragmatizmin Eğitime Uygulanışı ve Köy Enstitüleri Modeli* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE, Felsefe Anabilim Dalı.
- Çelik, E. E. (2017). Köy enstitülerinin kuruluşunun eğitim planlaması aşamaları açısından analizi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çoban, F. (2010). *Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin köy enstitüsündeki öğretmen alguları ve sınıf yönetimi anlayışı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi, SBE, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Demirkaya Güler, B. (2015). *Köy Enstitüleri bağlamında eğitim ve ideolojinin toplumsal değişme etkisinin incelenmesi: Köy Enstitüleri dergisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, SBE, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Güçlü, M. (2014). Mehmet Fuat Gündüzalp'in Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 727-739.
- Güldal, Ö. (2019). *Muhafazakâr ve sol aydınların köy enstitülerine bakışı (1940-1970)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bülent Ecevit Üniversitesi, SBE, Tarih Anabilim Dalı.
- İlgaz, D. (1995). *Köy enstitüleri ve Kemalizm ideolojisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Kirby, F. (1962). *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. Ankara: Rüzgârlı Matbaa.
- Kocabaş, K. (2018). Canlandırılacak Köy'den Bizim Köy'e. *Gazete Duvar Kitap*, Sayı: 19, 4-13.
- Kökçü, T. (1995). *Türkiye siyasetinde tartışmalı bir konu: Köy Enstitüleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

- Köy Enstitüleri Kanunu (1940). TC Resmi Gazete, Sayı 4491, 22 Nisan 1940.
- Köy Kanunu (1924). TC Resmi Gazete, Sayı 442, 7 Nisan 1924.
- Kubat, E. (2019). Köy enstitülerinden mezun öğrencilerin enstitülerin eğitim programlarıyla ilgili görüşleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı.
- Mısırlıoğlu, C. (2018). Köy enstitüleri hakkında değerlendirmeler (1940-1950) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.
- Serdaroğlu, R. (2020). *Köy Enstitüleri Gerçeği*. (<https://rifatserdaroglu.net/2020/04/17/koy-enstituleri-gercegi>, Erişim tarihi: 19.05.2021).
- Soysal, E. (1946). *Yirmi İkinci Birleşim Konuşması*. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, C. 3, Toplantı: 1: 449-459.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c003/tbmm08003022.pdf>
- Şişman, M. (2018). *Öğretim Liderliği* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1939). *Canlandırılacak Köy*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Üzer, M. (2020). *Türk modernleşmesinde köy enstitüleri ve köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmalar* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Yeganeh, E. (2018). *Türkiye'de sınıf öğretmeni yetiştirme modellerinden olan köy enstitüleri hakkında yapılan eleştirilerin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.